

รศ. ศัญชัย สุวัจนุตตร

การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพ

ของ

ปัญญาชนไซเวียต

ในทศวรรษ 1960

1

หลังอสังกรรมของสตาลิน ในวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1953 บรรยากาศอันเจียบังนทาง ปัญญาและสังคมในสหภาพโซเวียตเริ่มผ่อนคลายและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การควบคุมอันเข้มงวดทางสังคมที่ผ่อนปรนลงสะท้อนให้เห็นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนและนักเขียนในด้านความคิดเห็น บทความของวลาดีมีร์ โปเมรันเซฟ (Vladimir Pomerantsev) เรื่อง “ความซื่อตรงในงานวรรณกรรม” (On Sincerity in Literature) ที่ตีพิมพ์ในนิตยสาร “โลกใหม่” (Novy Mir) ฉบับเดือนธันวาคม ค.ศ. 1953 เป็นสัญญาณแรกแห่งการแสดงออกเพื่อเสรีภาพ บทความดังกล่าวเสนอประเด็นการโต้แย้งระหว่างความซื่อตรงกับความบิดเบือนในงานเขียนและเรียกร้องให้นักเขียนมีความจริงจังในการเสนอทัศนะความเห็น แม้ความคิดเห็นของโปเมรันเซฟจะเป็นเรื่องพื้น ๆ ที่ไม่น่าสนใจเท่าใดนักในสายตาของปัญญาชนตะวันตก แต่ในสังคมโซเวียตที่ถูกครอบงำด้วยภัยอำนาจมืด

และความรู้สึกหวาดกลัวมาเป็นเวลานาน ทัศนะดังกล่าวนับเป็นการแสดงออกซึ่งความกล้าหาญของปัญญาชนในการเปิดฉากท้าทายอำนาจรัฐ¹ ทางทางโซเวียตตอบโต้ด้วยการสั่งปิดนิตยสาร “โลกใหม่” ชั่วคราวและให้มีการเปลี่ยนตัวบรรณาธิการนิตยสาร “โลกใหม่” ทันที ขณะเดียวกันนักเขียนที่สังกัดฝ่ายรัฐบาลต่างวิพากษ์วิจารณ์โจมตีโปเมรันเซฟและปัญญาชนที่สนับสนุนเขา แม้ทางการจะมีปฏิกิริยาตอบโต้ แต่ทั้งบรรณาธิการนิตยสาร “โลกใหม่” และโปเมรันเซฟก็ไม่ถูกจับกุมหรือต้องโทษประหารแต่อย่างใด ทั้งบทความต้องห้ามดังกล่าวยังได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่โดยไม่ผ่านหน่วยงานของรัฐในแวดวงของปัญญาชนและนักเขียนอีกด้วย

อิลยา เอห์เรนบูร์ก (Ilya Ehrenburg) เป็นหนึ่งของนักเขียนรุ่นแรก ๆ หลังอสังกรรมของสตาลิน ค.ศ. 1953 ที่เขาได้รับข้อเรียกร้องของโปเมรันเซฟ ใน ค.ศ. 1954 เรื่องสั้นชื่อ The Thaw ของเขา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมโซเวียตในสมัยสตาลินได้รับการตีพิมพ์ ตัวเอกของเรื่องเป็นสามัญชนที่มีชีวิตอยู่ใต้กฎและระเบียบอันเข้มงวดของพรรค พวกเขาพยายามค้นหาความหมายและทางออกของชีวิต ท้ายที่สุดสามารถสลัดโซ่พันธะทางสังคมที่พันธนาการตนเองได้และเริ่มพอใจและมีความสุขกับชีวิตที่

¹ Mark Perakh, “Contemporary Dissent in Russia : Rise, Development, Trends” Partisan Review vol. XIV, Noll, 1978. p.250.

ดำรงอยู่ งานเขียนเรื่องนี้เป็นเสมือนการหยั่งท่าทีของทางการเกี่ยวกับปัญหาสิทธิเสรีภาพทางความคิดและในการแสดงออก แม้กลุ่มปัญญาชนและนักเขียนของพรรคฯ จะกล่าวโจมตีเรื่องสั่นดังกล่าวอย่างมาก แต่ทางการก็เพิกเฉยที่จะจับกุมหรือตักเตือนหา The Thaw จึงนำสู่การผ่อนคลายความเข้มงวดของพรรคในวงวรรณกรรมและการเปลี่ยนแปลงด้านการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น² บรรยากาศความเคลื่อนไหวทางปัญญาเริ่มคึกคักมากขึ้น นักเขียน นักวิจารณ์ และปัญญาชนเริ่มกล่าวถึงปัญหาการลิดรอนเสรีภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมและการเมือง เช่น การกล่าวถึงระบบอภิสิทธิ์ในวงราชการ ความทารุณโหดร้ายของค่ายกักกัน ความเหลื่อมล้ำของชีวิตในเมืองกับชนบท รูปแบบใหม่ ๆ ของกวีนิพนธ์และงานเขียน และอื่น ๆ เป็นต้น

การแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพของปัญญาชนปรากฏให้เห็นมากยิ่งขึ้น หลังการกล่าว “สุนทรพจน์ลับ” โจมตีสตาลินของครุสชอฟในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 20 ของพรรคคอมมิวนิสต์ระหว่างวันที่ 14 - 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956 หลังการประชุมพรรคฯ ครั้งนี้รัฐบาล

เริ่มผ่อนปรนนโยบายการปกครองอันเข้มงวด การผ่อนปรนดังกล่าวเป็นผลจากความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงอำนาจความเป็นผู้นำภายในพรรคและการพยายามผลักดันนโยบาย “ล้มล้างอิทธิพลสตาลิน” (De - Stalinization) ของกลุ่มครุสชอฟให้ปรากฏผลในทางปฏิบัติ³ ปัญญาชนและนักเขียนจึงกล้าแสดงออกมากขึ้นและต่างเรียกร้องความเป็นอิสระในการสร้างสรรค์งานโดยปราศจากการควบคุมของพรรคและให้มีการปฏิรูปปรับปรุงสังคม ในฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. 1956 นิตยสาร “โลกใหม่” ได้จัดชนวนการเคลื่อนไหวทางความคิดอีกครั้งด้วยการตีพิมพ์นวนิยายเรื่อง Not By Bread Alone ของ วลาดิมีร์ ดุดินเซฟ (Vladimir Dudintsev) นักเขียนหน้าใหม่ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันนัก⁴ นวนิยายเรื่องนี้มีเนื้อหาเสียดสีการบริหารงานของเจ้าหน้าที่พรรคและวิพากษ์วิจารณ์ระบบราชการอันไร้ประสิทธิภาพของพรรค กล่าวได้ว่าในช่วงเวลาเพียงข้ามคืน Not By Bread Alone ได้กลายเป็นหัวเรื่องหลักของการสนทนาโต้แย้งและทำให้บรรยากาศการแสดงความคิดเห็นแพร่กระจายในวงกว้าง ผลกระทบที่สำคัญของนวนิยายดังกล่าวคือ กิจกรรมความเคลื่อนไหว

² Marc Slonim, *Soviet Russian Literature Writers and Problems 1917 - 1977*. 2nd. rev. ed. (London : Oxford University Press, 1977), pp. 221 - 222.

³ Leslie Holmes, *Politics in the Communist World* (Oxford : Clarendon Press, 1986), p. 252.

⁴ Mikhail Shkerin “ Vladimir Dudintsev : A sketch portrait of a man who stands by his principles ” in *Soviet Literature*. No.10 (October, 1988) : 142 - 145.

ไหวทางปัญญาระหว่าง ค.ศ. 1956 - 1957 คึกคักมากขึ้น การจับกลุ่มอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มของปัญญาชนหนุ่มสาวตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นทั่วไปตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ

อย่างไรก็ตามการจับกลุ่มเสวนาและกิจกรรมการเคลื่อนไหวของปัญญาชนก็ถูกทางการคอยจับตามองอย่างใกล้ชิด ในกลาง ค.ศ. 1957 หน่วยตำรวจลับ เค จี บี ซึ่งเพิ่งปรับปรุงระบบการบริหารและบุคลากรภายใน ได้เสนอรายงานการเคลื่อนไหวของปัญญาชนให้คณะกรรมการกลางพรรคฯ พิจารณาโดยมีข้อสรุปว่าหากไม่มีการสกัดกั้นและปราบปรามจะมีผลเสียต่อพรรคและรัฐ⁵ บทรายงานดังกล่าวจึงนำไปสู่การจับกุมและการปราบปรามครั้งใหม่ในปลายค.ศ. 1957 โดยทางการเริ่มกวาดล้างตามเมืองใหญ่ ๆ ก่อน เป็นต้นว่า กลุ่มของปิเมนอฟ (Pimenov) นักศึกษาคณิตศาสตร์แห่งเลนินกราดเป็นหนึ่งในกลุ่มปัญญาชนกลุ่มแรก ๆ ที่ทางการกวาดล้าง ปิเมนอฟผู้นำกลุ่มและสมาชิกทั้งหมดเป็นเพียงปัญญาชนสังคมนิยมที่ไม่ต้องการจะทำลายระบอบสังคมที่ดำรงอยู่ แต่ต้องการจะให้มีการปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น กลุ่มดังกล่าวมีขอบเขตงานการเคลื่อนไหวระหว่างสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในเลนินกราดกับเยาวชนนัก

ศึกษาตามเมืองใกล้เคียง กิจกรรมของกลุ่มคือการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และมีคำขวัญว่า “ ที่ดินสำหรับชาวนา โรงงานสำหรับกรรมกร วัฒนธรรมสำหรับประชาชน ” กลุ่มปิเมนอฟ รณรงค์เพื่อให้ชาวนามีที่ดินและเสรีภาพในผืนดินของตนเอง ให้กรรมกรบริหารปกครองกันเองตามรูปแบบการบริหารในยูโกสลาเวีย และให้ปัญญาชนมีเสรีภาพในการสร้างสรรค์ โดยปราศจากการควบคุมของพรรค ปิเมนอฟและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดถูกจับกุมในต้น ค.ศ. 1958 และทุกคนต้องโทษคุมขัง แม้การกวาดล้างของทางการจะนำสู่การต่อต้านระลอกใหญ่ของปัญญาชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งต่างชูคำขวัญเรียกร้องความเป็น “ ประชาธิปไตยสังคมนิยม ” แบบยูโกสลาเวีย แต่ในเวลาอันสั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศก็ถูกควบคุมและผู้นำกลุ่มกับสมาชิกส่วนใหญ่ต่างถูกจับขังกันคนละหลายปี

ความสำเร็จของการป้องกันปราบปรามขบวนการของปัญญาชนเป็นผลจากการปฏิบัติงานอันมีประสิทธิภาพของเคจีบีและความไม่เป็นเอกภาพทางความคิดและแนวนโยบายของขบวนการ แต่ข้อบกพร่องที่สำคัญประการหนึ่งคือการขาดองค์การกลางของขบวนการที่จะทำหน้าที่ประสานงานระหว่างปัญญาชนกลุ่มต่าง ๆ และการ

⁵ Peter Deriabian, Watchdogs of Terror. (New York : Arlington House). p. 305.

ที่กลุ่มปัญญาชนส่วนใหญ่ไม่มีหน่วยงานโฆษณาที่จะจัดพิมพ์ข่าวสารและนโยบายของกลุ่มออกเผยแพร่ทั้งไม่มีโอกาสเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ แม้ทางการจะสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของปัญญาชนได้ แต่ในต้นทศวรรษ 1960 การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออกของขบวนการปัญญาชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวก็ประทุขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การเคลื่อนไหวระลอกแรกปรากฏให้เห็นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1960 ปัญญาชนและนักเขียนที่เข้าร่วมในพิธีงานศพของบอริส ปาสเตอร์แนค (นักเขียนเรื่องนามซึ่งทางการเคยสั่งห้ามไม่ให้รับรางวัลโนเบล ค.ศ. 1958) จำนวนหนึ่งต่างเรียกร้องรัฐบาลให้ยกเลิกการควบคุมสื่อมวลชนและให้มีเสรีภาพในสังคมมาก

ขึ้น⁶ การเคลื่อนไหวครั้งนี้นับเป็นบทใหม่โรงของขบวนการเพื่อสิทธิเสรีภาพและมนุษยชนในทศวรรษ 1960 และเป็นเสมือนการเริ่มต้นบทบันทึกประวัติศาสตร์การต่อสู้บทใหม่ของปัญญาชนโซเวียต

2

การเคลื่อนไหวของปัญญาชนในการรณรงค์เพื่อสิทธิและเสรีภาพทางความคิดในต้นทศวรรษ 1960 เป็นขบวนการอิสระที่ไม่มีความเกี่ยวพันใด ๆ กับกลุ่มการเคลื่อนไหวของปัญญาชนในช่วงทศวรรษก่อน⁷ ในปลาย ค.ศ. 1959 กลุ่มนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยมอสโกได้การนำของอเล็กซานดอร์ กิ้นส์บูร์ก (Alexander Ginsburg) (ต่อมาเขาเป็นที่รู้จักกันทั่วโลกตะวันตกในฐานะ “นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน” และผู้แทนคนสำคัญของอเล็กซานดอร์ ซอลเจนิซิน (Alexander Solzhenisyn) นักเขียนโนเบลในการรณรงค์จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวของนักโทษการเมืองในสหภาพโซเวียต) ได้จัดทำนิตสารแนวเสรีนิยมชื่อ Syntax ออกเผยแพร่ แม้แนวนโยบายของนิตสาร

⁶ Geoffrey Hosking, A History of the Soviet Union. (London : Fontana Press, 1985), pp. 410 - 412.

⁷ Marx Perakh, op.cit., footnote 1, pp. 261

ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางการเมือง แต่เนื้อหาที่ตีพิมพ์โดยทั่วไปก็มักสะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึกนึกคิดของปัญญาชนสาวหนุ่มเกี่ยวกับสภาวะปัญหาของสังคมที่ดำรงอยู่ และการเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยในสังคม นอกจากนี้จะเสนอทัศนะความเห็นแล้วยังตีพิมพ์กวีนิพนธ์ ความเรียง เรื่องสั้นและข้อเขียนของปัญญาชนหนุ่มสาวรวมทั้งงานต้องห้ามของนักเขียนแนวหน้าคนอื่น ๆ ด้วย Syntaxis เป็นที่นิยมอ่านกันมากในแวดวงของปัญญาชนและผลกระทบที่สำคัญคือมีการจัดทำนิตยสารทำนองเดียวกันในชื่อแปลก ๆ ออกมาเป็นจำนวนมากตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้นว่า Phoenix (1961) และ Boomerang (1961) ซึ่งมียูรี กาลันสคอฟ (Yuri Galanskov) และวลาดีมีร์ โอชิปอฟ (Vladimir Osipov) สองปัญญาชนแนวหน้าในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพเป็นบรรณาธิการตามลำดับ

อย่างไรก็ตามทั้ง Phoenix, Boomerang, Cocktail และนิตยสารแนวเดียวกันอื่น ๆ ที่จัดทำหลังค.ศ. 1961 ต่างล้วนมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและสังคมมากกว่า Syntaxis นิตยสารต้นแบบ ข้อเขียนที่ปรากฏในนิตยสารดังกล่าวส่วนใหญ่จะสะท้อนทัศนะความเห็นที่หลากหลายและอารมณ์ความรู้สึกอันรุนแรงของ

ปัญญาชนเกี่ยวกับการต่อต้านสงครามและกองทัพ ความไม่พอใจต่อสภาพชีวิตที่เป็นอยู่ การวิพากษ์วิจารณ์ระบบบริหารของพรรค หรือปัญหาความไร้เสรีภาพทางปัญญา และความอับเฉาทางวัฒนธรรมและอื่น ๆ เป็นต้น มีข้อสังเกตว่านิตยสารเหล่านี้แพร่หลายในวงจำกัด เพราะในกลุ่มของปัญญาชนและส่วนใหญ่มีช่วงอายุการจัดทำเพียง 5 - 7 เดือนเท่านั้น เนื่องจากบรรณาธิการและสมาชิกมักถูกข่มขู่คุกคามและทำร้าย ที่สุดถูกจับขัง กระนั้นการเผยแพร่ด้วยการบอกเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันไปก็ทำให้ชื่อของนิตยสารและเนื้อหาที่ตีพิมพ์เป็นที่รู้จักและรับรู้กันในวงกว้างทั้งภายในและนอกประเทศ⁸

เสรีภาพและความคิดเห็นที่เริ่มเบ่งบานในต้นทศวรรษ 1960 โดยทั่วไปเป็นผลจากแนวนโยบาย “ ล้มล้างอิทธิพลของสตาลิน ” (De-Stalinization) และการพยายามจะแสวงหาความนิยมชมชอบจากประชาชนของครุสชอฟเพื่อเกื้อหนุนฐานอำนาจความเป็นผู้นำประเทศตนให้มั่นคงมากขึ้น ในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ค.ศ. 1962 ครุสชอฟยินยอมให้มีการตีพิมพ์กวีนิพนธ์ของเยฟตูเชนโกชื่อ ‘ Stalin’s Heirs ’ และนวนิยายขนาดสั้นเกี่ยวกับชีวิตนักโทษในค่ายกักกันของซอลเจนิทซินเรื่อง One Day in the Life of Ivan Denosovich กวี

⁸ Deming Brown, Soviet Russian Literature Since Stalin (Cambridge : Cambridge University Press, 1978),

นิพนธ์และเรื่องสั้นดังกล่าวได้นำสู่การเกิดกระแส “วรรณกรรมค่ายกักกัน” (Prison - camps Literature)⁹ และการขุดคุ้ยเปิดโปงอาชญากรรมและความทารุณโหดเหี้ยมของสตาลินตลอดช่วง ค.ศ. 1962 - 1963 ในเวลาขณะเดียวกันกิจกรรมความเคลื่อนไหวของคนหนุ่มสาวตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการสร้างสรรค์งานที่ปราศจากการควบคุมของพรรคกัทวิพทบาทและขยายขอบเขตการดำเนินงานกว้างขวางมากขึ้น

กลุ่มกิจกรรมการเคลื่อนไหวของปัญญาชนที่มีบทบาทและชื่อเสียงมากที่สุด คือ กลุ่ม ‘SMOG’¹⁰ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมอสโกที่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 18 - 19 ปี วัตถุประสงค์ของกลุ่มคือ การรณรงค์เรียกร้องสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกด้านต่าง ๆ และความมีอิสระในการสร้างสรรค์งาน กลุ่ม SMOG จัดทำวารสารและจุลสารข่าวชื่อ Sphinx และ Tchu เผยแพร่นโยบายและกิจกรรมของกลุ่ม สิ่งพิมพ์ดังกล่าวเป็นที่นิยมอ่านและแพร่หลายตามสถาบันศึกษาต่าง ๆ ในต้น ค.ศ. 1961 พวก ‘SMOGIST’ มีบทบาทสำคัญ

ในการผลักดันให้นักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยมอสโกลงมติเรียกร้องให้ทางการเคลื่อนย้ายหลุมศพของสตาลินออกจากจตุรัสแดง และในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ. 1965 ได้จัดเดินขบวนบริเวณจตุรัสพุซกินในมอสโกโจมตีความไม่สมดุลของการจัดสรรงบประมาณด้านโครงการอวกาศและการทหารกับด้านเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเป็นประชาธิปไตยในสังคมให้มากขึ้น ในการเดินขบวนครั้งนี้มีประชาชนเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก ทางทางตอบโต้ด้วยการส่งตำรวจลับ เค จี บี และเจ้าหน้าที่ของรัฐบุกโจมตีเพื่อสลายขบวนประท้วง และหลังการเดินขบวนไม่นานนัก กลุ่ม SMOG และสมาชิกก็ถูกคุกคามจับกุมและต้องโทษหนักในคุก

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของปัญญาชนและเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออกก็เบ่งบานเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้น ความล้มเหลวในวิกฤตการณ์คิวบา ค.ศ. 1962 และการก่อจลาจลประท้วงของคนงานและประชาชนตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศตลอดช่วงฤดูร้อนและฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. 1962 เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจและราคาสินค้าที่เพิ่มสูงขึ้นมีผลกระทบไม่

⁹ ดู สัณชัย “วลาดีมีร์และสุนัขคูนักโทษค่ายกักกัน - รุสลาน” *บ้านไม่รู้อยู่* 4 : 4 (พฤษภาคม, 2531) : 80 - 87.

¹⁰ ‘SMOG’ เป็นชื่อย่อคำที่มีความหมายหลากหลายเช่น ‘Samoye Molodoye Obshtchestvo Geniev’ (The Youngest Society of Geniuses), ‘Smelost, mysl, obras, glubina’ (Courage, Thought, Image, Profundity) เป็นต้น นักเคลื่อนไหว Smogists ที่เด่นมีหลายคนเช่น L.Gubanov, V. Batashev, Yu.Kublanovsky, Yu Vishenskaya, V. Kalugin, S. Morosov ฯลฯ เป็นต้น

น้อยต่อเสรีภาพทางการเมืองของครุสชอฟ และมีส่วนทำให้เขาหมดอำนาจในเวลาต่อมา การเคลื่อนไหวที่ขยายตัวกว้างมากขึ้นทำให้รัฐบาลหันมาทบทวนนโยบายการให้เสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก และท้ายที่สุดในปลายค.ศ. 1962 ก็เริ่มควบคุมอีกครั้ง การก้าวสู่อำนาจของเบเรสเนฟซึ่งเป็นผู้นำหัวเก่าที่ต่อต้านแผนนโยบายเสรีนิยมของครุสชอฟ ในค.ศ. 1964 ได้ทำให้ทางการเพิ่มมาตรการการควบคุมที่เข้มงวดและรุนแรงมากขึ้น¹¹ เบเรสเนฟพยายามฟื้นฟู

ระบบสตาลินบางส่วนอย่างระมัดระวัง และใช้นโยบายข่มขวัญประชาชนด้วยการปราบปรามและลงโทษหนักทั้งให้อำนาจตำรวจลับเคจีบีปฏิบัติการได้อย่างเสรี ในกลางค.ศ. 1965 รัฐบาลจับกุมปัญญาชนในมอสควาและยูเครนที่แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และในเดือนธันวาคมปีเดียวกันจับกุมสองนักเขียนคือ อันดร ซินยัฟสกี (Andre Sinyavsky) และยูรี ดานีเยล (Yuri Daniel)¹² ด้วยข้อหาปลุกกระดมและโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านโซเวียตและฝ่าฝืน

¹¹ David Christian, Power and Soviet Union in the Nineteenth and Twentieth Centuries. (Melbourn : Pitman, 1986), p. 284.

¹² อันดร ซินยัฟสกี เป็นชาวมอสควา เขาทำงานด้านหนังสือที่ Gorky Institute of World Literature และสังกัดเป็นสมาชิกสหภาพนักเขียนโซเวียต ซินยัฟสกีมีชื่อเสียงในฐานะนักวิจารณ์ งานวิจารณ์ของเขามักปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสารวรรณกรรมแนวหน้าฉบับต่าง ๆ เสมอ แต่ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้เขากลับแพร่หลายในโลกตะวันตกในนามปากกาที่รู้จักกันว่า “ อับรัม เติร์ซ ” (Abram Tertz) เช่น On Socialist Realism (1959) Fantastic Tales (1960) The Trail Goes on (1960) และ The Makepeace Experiment (1965)

ซินยัฟสกี ต้องโทษ 7 ปี และหลังได้อิสรภาพใน ค.ศ. 1973 เขาขอลี้ภัยไปปารีสและมีอาชีพสอนวรรณกรรมรัสเซียที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน งานเขียนเล่มสำคัญของเขาในช่วงลี้ภัยคือ A Voice From the Chorus (1973) เกี่ยวกับประสบการณ์ในค่ายกักกัน และ Good Night (1983) เกี่ยวกับสังคมโซเวียตช่วงทศวรรษที่ 1960 และเหตุการณ์การพิจารณาคดีใน ค.ศ. 1966

ยูรี ดานีเยล เป็นกวีและนักเขียนเสียดสีสังคมที่มีชื่อเสียงในนามปากกาว่า “ นิโกไล อาร์ซัค ” (Nikolai Arzhak) งานของเขาเป็นเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ และเรื่องสั้นที่เด่นคือ Moscow Calling Hands และ Atonement ดานีเยล ต้องโทษ 5 ปีที่ค่ายกักกันในโมลดาเวีย หลังได้อิสรภาพเขาปฏิเสธที่จะขอลี้ภัยและกลับมาใช้ชีวิตอย่างสงบที่มอสควาโดยเลี้ยงชีพด้วยการแปลหนังสือและเขียนกวีนิพนธ์ และยังคงติดต่อกับซินยัฟสกีอย่างสม่ำเสมอ

ดานีเยล มีสุขภาพที่อ่อนแอและชีวิตในค่ายกักกันได้บั่นทอนสุขภาพของเขาอย่างมาก เขาจึงล้มเจ็บบ่อยครั้งและมีสุขภาพอดทนจนถึงแก่กรรมในวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1988 รวมอายุ 63 ปี ในช่วง 6 เดือนสุดท้ายก่อนเสียชีวิต กวีนิพนธ์หลายชิ้นของเขาที่เผยแพร่ในนิตยสาร Oganyok และ Novy Mir ได้รับการกล่าวขวัญอย่างมากและโดยเฉพาะบทสัมภาษณ์กับ ‘ Moscow News ’ เกี่ยวกับการพิจารณาคดีใน ค.ศ. 1966 ดานีเยลยังคงยืนยันความเห็นในความเป็นอิสระของการสร้างสรรค์วรรณกรรมและสิทธิเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก

ดู สัญชัย “ นวนิยายเกี่ยวกับบุคลสมัยของความเหี้ยมโหด ” ถนนหนังสือ (ตุลาคม 2530) : 16 - 19. และ ‘ Yuri Daniel Satirist Who stood trail for freedom ’ in Index On Censorship. Vol. 18, No.2 (February, 1989) : 90.

กฎหมายการพิมพ์ด้วยการลักลอบส่งงานเขียนที่
ให้ร้ายและเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคและรัฐไปตีพิมพ์
นอกประเทศ การจับกุมซินยัฟสกีและดานีแยลจึง
นำสู่การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพครั้ง
ใหญ่ของปัญญาชนโซเวียตและการรณรงค์เรียกร
้องให้ปล่อยตัวสองนักเขียนจากวงการนักเขียน
และปัญญาชนทั่วยุโรป ในวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.
1965 ปัญญาชนหนุ่มสาวนับร้อยเดินขบวนบริ
เวณจัตุรัสพุซกินในมอสโกต่อต้านคำประกาศ
ของทางการที่จะให้มีการพิจารณาคดีและตัดสิน
โทษซินยัฟสกีกับดานีแยล ทางกรนอกจากจะ
ปราบปรามด้วยกำลังอย่างรุนแรงแล้วยังใช้วิธี
การตอบโต้ในรูปแบบใหม่ด้วยการส่งผู้ประท้วง
ไปกักขังที่สถานพยาบาลโรคจิตและสถาบัน
ประสาทเพื่อรักษาโรค “ความคิดอันไม่พึง
ปรารถนา” ของปัญญาชน

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1966 มีการ
พิจารณาคดีอันเดร ซินยัฟสกี และยูรี ดานีแยล
อย่างเปิดเผยต่อหน้ากลุ่มบุคคลที่รัฐบาลเลือก
สรรให้เข้าฟังการพิจารณาคดี ทั้งซินยัฟสกี
และดานีแยลต่างปฏิเสธที่จะยอมรับผิดตามข้อหา
และคนทั้งสองใช้ประโยชน์จากการพิจารณาคดี
ยืนยันและเรียกร้องความเป็นเอกเทศของงาน
วรรณกรรมและสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิด

เห็น ศาลตัดสินคุมขังนักเขียนทั้ง 2 คน โดยให้
ทำงานหนักในค่ายกักกันเป็นเวลา 7 ปี และ
5 ปีตามลำดับ¹³ หลังการตัดสินคดี มิฮาอิล โซ
โลคอฟ (Mikhail Sholokhov) นักเขียนโนเบล
ประจำปี ค.ศ. 1965 ได้แสดงทัศนะโจมตีซิน
ยัฟสกีและดานีแยลอย่างรุนแรงในการประชุม
ใหญ่ครั้งที่ 23 ของพรรคคอมมิวนิสต์และกล่าว
สรุปว่าคำพิพากษาของทางการยังไม่รุนแรง
เพียงพอกับอาชญากรรมที่ซินยัฟสกีและดา
นีแยลได้ก่อขึ้น ผลการพิจารณาคดีและข้อคิดเห็น
ของโซโลคอฟได้นำสู่การเคลื่อนไหวต่อต้านจาก
ปัญญาชนอีกระลอกหนึ่ง โดยเฉพาะหนุ่มสาว
ทั้งในและนอกประเทศและมีการเรียกร้องให้
รัฐบาลทบทวนคำพิพากษาของศาลและพิจารณา
คดีใหม่ ผลกระทบที่สำคัญของการเคลื่อนไหว
ประท้วงครั้งนี้คือ การจัดทำสิ่งพิมพ์ใต้ดินประ
เภทต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เรียกร้องสิทธิเสรี
ภาพทางความคิด และการแสดงออกได้เฟื่องฟู
และทวีบทบาทความสำคัญมากยิ่งขึ้นและโดย
ทางอ้อมได้นำสู่การเกิดขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิ
มนุษยชนขึ้นเป็นครั้งแรกในสหภาพโซเวียต¹⁴

¹³ Max Hayward ed. and trans. On Trail, The Soviet State Versus “ Abram Tertz ” and “ Nikolai Arzhok ”
(New York : Harper & Row, 1967).

¹⁴ Index on Censorship. vol. 18, No.2 (February, 1989) : 90.

สิ่งพิมพ์ใต้ดินเพื่อสิทธิเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออก

สิ่งพิมพ์ใต้ดินที่รู้จักกันในชื่อว่า “ซามิซดัต” (Samizdat) เกิดขึ้นในตอนปลายทศวรรษ 1950 และแพร่หลายเป็นที่ยอมรับกัน ในราว ค.ศ. 1964¹⁵ โดยทั่วไปซามิซดัตจะตีพิมพ์กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น บทความและข้อเขียนต่าง ๆ ที่ไม่ผ่านระบบการเซนเซอร์ของทางการ แต่ผู้เขียนมักจัดพิมพ์ขึ้นด้วยตนเองในรูปของการพิมพ์ดีด ลายมือเขียนและอื่น ๆ โดยทำสำเนาแจกเผยแพร่ในหมู่เพื่อนฝูงหรือบุคคลที่ใกล้ชิด และมีเงื่อนไขว่า หากใครต้องการเก็บสำเนาจะต้องคัดลอกผลงานดังกล่าวด้วยตนเองและส่งคืนพร้อมต้นฉบับพร้อมกับสำเนาอีก 3 ชุด เพื่อเผยแพร่ต่อ ๆ กันไป ซามิซดัตในระยะแรกจึงหมายถึง “การจัดพิมพ์ด้วยตนเอง” แต่ระบบ

เซนเซอร์และการควบคุมสื่อมวลชนอย่างเข้มงวดทำให้ซามิซดัตต่อมามีความหมายกว้างมากขึ้น เป็นการ จัดพิมพ์งานเขียนต้องห้ามที่ไม่ผ่านการเซนเซอร์หรือมีโอกาสตีพิมพ์อย่างเปิดเผยทุกประเภท¹⁶ นอกจากซามิซดัตแล้วยังมี “ตามิซดัต” (Tamizdat) และ “มกนิซดัต” (Magnizdat) อีก “ตามิซดัต” จะเป็นสิ่งพิมพ์ที่จัดทำนอกสหภาพโซเวียตและมีรูปเล่มขนาดเล็กเท่ากล่องบุหรี่ เพื่อสะดวกในการลักลอบนำเข้าประเทศโดยซุกซ่อนตามกระเป๋ากางเกงและเสื้อ เนื้อหาตามิซดัตส่วนใหญ่เป็นงานวรรณกรรมต่างประเทศหรืองานเขียนของนักเขียนโซเวียตที่ตีพิมพ์นอกประเทศ เช่น The First Circle และ The Gulag Archipelago ของ

¹⁵ Tamara Deutscher ‘ Intellectual Opposition in the USSR’ New Left Review No. 96 (March - April, 1976) : 102.

¹⁶ เนื้อหาที่ตีพิมพ์ในซามิซดัตแบ่งเป็น 13 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (1) นวนิยาย นวนิยายขนาดสั้น บทความ เรื่องสั้น (2) กวีนิพนธ์ เพลง โคลงขนาดยาว (3) บันทึกความทรงจำต่าง ๆ (4) บางส่วนของงานวิจัย บทความและเอกสารประเภทต่าง ๆ ทางด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา การเมือง กฎหมาย หนังสือพิมพ์ ปรัชญาและอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาพิเศษ (special subject) (5) เรื่องล้อเลียน ขำขัน และเรื่องเสียดสีตลอดจนคำคม (6) จดหมายเปิดผนึก คำร้องทุกข์ ฎีกา คำประกาศและเอกสารการโต้ตอบเกี่ยวกับการร้องทุกข์ต่าง ๆ (7) เอกสารและบันทึกต่าง ๆ ของทางการที่เป็นบทสรุปหรือฉบับสมบูรณ์เกี่ยวกับการพิจารณาตี การจับกุม การตรวจค้น การตั้งข้อหาและอื่น ๆ (8) ข่าวและบันทึกจากคุก ค่ายกักกันและโรงพยาบาลโรคจิต (9) ข่าวสารและข้อมูล ข่าวต่าง ๆ ด้านมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพ (10) ชีวิตประวัติของนักโทษประหารและเหยื่อของทางการ (11) เอกสารของทางการด้านสิทธิสัญญาต่างประเทศ แถลงการณ์และการลงนามสัญญาต่าง ๆ (12) ข้อความจากงานเขียนต่าง ๆ ที่ไม่ผ่านการเซนเซอร์ (13) ถ้อยคำและข้อความที่ได้ชื่อว่า “ แดงกร้าว ” (Daring) จากสิ่งพิมพ์ของรัฐที่เล็ดรอดผ่านระบบเซนเซอร์และการคัดเลือกพิมพ์ ข้อความที่ “ เค้น ” ต่าง ๆ ดู Julius Telesin “ Inside Samizdat ” Encounter vol.XI No.2 (February, 1973) : 25 - 33.

ซอลเจนิทซิน เป็นต้น ส่วนมักนิชดัดเป็นรวม กวีนิพนธ์ บทเพลงต่าง ๆ ที่บันทึกในรูปของเทป ดิสก์¹⁷

การจัดพิมพ์เผยแพร่ซามิซดัตเป็นยุทธวิธี การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพที่สำคัญอีก รูปแบบหนึ่งของขบวนการปัญญาชน โดยทั่วไป จะมีการส่งซามิซดัตให้ผู้นำคนสำคัญและสมาชิกพรรคระดับสูงและแจกเผยแพร่ไปตามกลุ่ม ปัญญาชนและกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนหรือเห็น ด้วยกับแนวนโยบายการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ซามิซดัตจำนวนไม่น้อยที่แพร่กระจายไปตาม กลุ่มต่าง ๆ จะถูกส่งทอดผ่านมือของนักข่าวต่าง ชาติหรือชาวต่างประเทศและถูกลักลอบนำไป พิมพ์เผยแพร่นอกประเทศ¹⁸ กล่าวได้ว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1964 เป็นต้นมา เนื้อหาของซามิซดัตจะมี ลักษณะเข้มข้นทางการเมืองมากขึ้นเนื่องจาก รัฐบาลได้ควบคุมการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ด้านต่าง ๆ อย่างเข้มงวด และแม้ซามิซดัตระ หว่าง ค.ศ. 1966 - 1968 จะมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับการ พิจารณาคดีชินยัฟสกีและดานีเยล แต่เนื้อหา ทั่วไปยังคงเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาการ ขาดสิทธิเสรีภาพทางสังคม และวรรณกรรม ต้องห้ามประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเขียนที่

ต่อต้านสตาลินและระบอบสตาลิน¹⁹ งานเขียน ต้องห้ามที่เด่นและสำคัญหลายเรื่องซึ่งจัดพิมพ์ ในรูปของซามิซดัตและตามิซดัตที่รู้จักกันดีทั่ว โลกมีเป็นจำนวนมาก เช่น Journey into the Whirlwind ของ อูจีเนีย กินชบูร์ก (Eugenia S. Ginsburg), Doctor Zhivago ของ บอริส ปาสเตอแนค (Boris Pasternak), Let His- tory Judge ของ รอย โซ. เมดเวเดฟ (Roy A. Medvedev), Deserted House ของ ลิเดีย ชุกอฟสกายา (Lidia Chukovskaya) และ Babi Yar ของ อนาโตลี กูซเน็ตซอฟ (Anatoli Kuznetsov) เป็นต้น

ระหว่าง ค.ศ. 1966 - 1967 ถือเป็นยุคทอง ของ “ ซามิซดัต ” ที่เผยแพร่ในรูปของจดหมาย ข่าวกุสซาร นิตยสารและวารสารใต้ดิน ซา- มิซดัตฉบับที่เลื่องชื่อมากที่สุดคือ Phoenix-66 และ The Russian Word, Phoenix - 66 ซึ่ง ยูรี กาลันสคอฟ (Yuri Galanskov) อดีตบรร- ณาธิการมือเอกของ Phoenix เดิมที่เคยจัดทำ ใน ค.ศ. 1961 เป็นบรรณาธิการมีเนื้อหาหลัก เกี่ยวกับการคัดค้านคำพิพากษาคดีของชิน- ยัฟสกีกับดานีเยลและการยืนยันสิทธิเสรีภาพ ของนักเขียนในการแสดงออก ส่วน The

¹⁷ George Gibian “ New Aspects of Soviet Russian Literature ” in The Soviet Union Since Stalin Stephen F. Cohen, Alexander Rabinowitch, Robert Sharlet, eds. (Bloomington : Indiana University Press, 1980), p. 257..

¹⁸ Albert Szymanski. Human Rights in the Soviet Union. (London : Zed Books Ltd., 1984), p. 276.

¹⁹ Deming Brown, op.cit., footnote 8, p. 356.

Russian Word เป็นของกลุ่มปัญญาชนที่เรียกชื่อกลุ่มว่า “ Ryleev Club ” ชื่อของกลุ่มนำมาจากชื่อของกวีที่มีส่วนร่วมในการปฏิวัติเดือนธันวาคม ค.ศ. 1825 แนวเนื้อหาของนิตยสารนอกจากบทความทั่วไปทางการเมืองแล้วยังเน้นเรื่องราวในแวดวงหนังสือและนักเขียน แต่ทั้ง Phoenix - 66, The Russian Word และซามิซดัตฉบับอื่น ๆ สามารถจัดพิมพ์เผยแพร่ได้เพียง 1 - 3 ฉบับก็ต้องหยุดดำเนินการเนื่องจากบรรณาธิการถูกจับกุมและทางการคอยกวาดล้าง อย่างไรก็ตาม ซามิซดัตก็มีส่วนไม่น้อยในการสร้างกวีและนักเขียนรุ่นใหม่ ๆ เป็นต้นว่า นาดัลยา กอร์บานอฟสกายา (Natalya Gorbanevskaya) โจเซฟ บรอดสกี (Joseph Brodsky) จอร์จี วลาดิมอฟ (Georgi Vladimov) และวลาดีมีร์ วอยโนวิช (Vladimir Voinovich) ซึ่งต่อมามีฝีมือและชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งภายในและนอกประเทศ

การจัดทำซามิซดัตเฟื่องฟูเพียงระยะเวลาอันสั้น ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ทางการเริ่มข่มขู่ประชาชนและขบวนการปัญญาชนด้วยการจับกุมปัญญาชน 4 คน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำซามิซดัต คือ อเล็กซานเดอร์ กินซ์-

บุร์ก (Alexander Ginzburg) ยูรี กาลันสกอฟ (Yuri Galanskov)²⁰ อาเล็กไซ โดโบรวัสกี (Alexi Dobrovasky) และเวรา ลัชโกวา (Vera Lashkova) ด้วยข้อหาทรยศคัดค้านการพิจารณาคดีชินยัฟสกีกับดานิเยลโดยตีพิมพ์เรื่องราวการพิจารณาคดีอย่างละเอียดเผยแพร่ทั้งในและนอกประเทศ คนทั้ง 4 ถูกตัดสินโทษในต้น ค.ศ. 1968 ให้ทำงานหนักในคุกและรอการเนรเทศ การพิจารณาคดีครั้งนี้ นำสู่การประท้วงจากปัญญาชนและนักเขียนทั่วไปและหนึ่งในบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวต่อต้าน คือ อเล็กซานเดอร์ ซอลเจนิทซิน นักเขียนหนุ่ม

²⁰ กาลันสกอฟเคยต้องโทษเป็นเวลา 5 ปี ในข้อหาเป็นบรรณาธิการตีพิมพ์ Phoenix นิตยสารต้องห้ามที่ต่อต้านรัฐ หลังได้รับอิสรภาพ เขายังคงยืนหยัดในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพทางความคิดและหันมาจัดทำซามิซดัต ในชื่อ Phoenix - 66 ในต้น ค.ศ. 1967 เขาถูกจับกุมอีกครั้งและถูกจำคุกให้ทำงานหนักในค่ายกักกันเป็นเวลา 7 ปี ในค.ศ. 1972 กาลันสกอฟเสียชีวิตในค่ายกักกัน รวมอายุได้ 33 ปี เนื่องจากถูกทารุณกรรมและไม่ได้ได้รับการดูแลสุขภาพพยาบาลจากทางการ

มือเอกซึ่งต่อมาได้รางวัลโนเบลสาขาวรรณคดี ปีค.ศ. 1975 เขาเขียนจดหมายเปิดผนึกโจมตีระบบการเซ็นเซอร์ของทางการและการปิดกั้นเสรีภาพทางความคิด ตลอดจนการลิดรอนสิทธิของปัจเจกบุคคล บทบาทของซอลเจนิทซินครั้งนี้ทำให้เขาเริ่มถูกคุกคามจากทางการและต่อมาถูกขับออกจากการเป็นสมาชิกสหภาพนักเขียนโซเวียต²¹

อันเดร ซาคารอฟ (Andrei D. Sakharov) นักฟิสิกส์เรื่อนามคนสำคัญซึ่งโลกตะวันตกยกย่องว่าเป็นผู้วางแนวความคิดของขบวนการต่อต้านนิวเคลียร์ในยุโรปเป็นปัญญาชนอีกคนหนึ่งที่มีบทบาทเด่นในการรณรงค์เพื่อสิทธิเสรีภาพทางความคิดและความเป็นประชาธิปไตยในสังคม ซาคารอฟขึ้นชม “ ความเจริญก้าวหน้า ” (Progressive) ของโลกตะวันตกโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เขาต้องการให้สหภาพโซเวียตปฏิรูปประเทศโดยใช้ระบอบประชาธิปไตยของโลกตะวันตกเป็นแบบอย่าง²² ในค.ศ. 1966 ซาคารอฟและปัญญาชนอีก 24

คน ส่งจดหมายเปิดผนึกให้คณะกรรมการพรรคในการประชุมใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 23 เรียกร้องไม่ให้มีการรื้อฟื้นระบอบสตาลินมาใช้ปกครองประเทศอีก²³ และใน ค.ศ. 1967 เขาลงนามร่วมกับปัญญาชนคนอื่น ๆ ในจดหมายร้องทุกข์คัดค้านการตัดสินใจของซินยัฟสกี กับดานีแยลและคัตของกินซ์บูร์กกับเพื่อน ๆ อีก 3 คน บทบาทดังกล่าวทำให้ซาคารอฟเริ่มถูกทางการหมายหัวและต่อมาต้องสูญเสียอาชีพและสถานภาพทางสังคม ในต้น ค.ศ. 1968 ซาคารอฟเขียนหนังสือเรื่อง Progress, Coexistence and Intellectual Freedom สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับภัยและปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญอยู่ เป็นต้นว่า ปัญหาประชากรและมลภาวะ สงครามและสันติภาพ ผลกระทบของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อำนาจเผด็จการและเสรีภาพทางความคิดและอื่น ๆ งานเขียนเรื่องนี้เผยแพร่อย่างกว้างขวางในสหภาพโซเวียตระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ค.ศ. 1968 และเป็นงานเขียนเรื่อง

²¹ Zhores Medvedev, Ten Years after Ivan Densovich Hilary Sternberg, trans. (Middlesex : Penquin Books Ltd., 1975) pp. 125 - 134. และเรื่องราวความเกี่ยวพันระหว่างซอลเจนิทซินกับวงจรวรรณกรรมใต้ดิน ดู Alexander Solzhenitsyn, The Oak and The Calf Sketches of Literary Life in the Soviet Union, Harry Willets, trans. (London : Collins, 1980).

²² Tamara Deutscher “ Intellectual Opposition in the USSR ” New Left Review No.96 (March - April, 1976) : 107 และปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ “ อันเดร ซาคารอฟ เพื่อเสรีภาพและสังคมนิยม ” **อาทิตย์เกิด** ฉบับ 1 : 39 (26 พฤษภาคม - 1 มิถุนายน, 2527) : 40 - 42.

²³ Andrei D. Sakharov, Progress, Coexistence and Intellectual Freedom. (Middlesex : Penquin Books, 1976), pp. 16 - 17.

แรกของชาคารอฟที่ตีพิมพ์ใน “ซามิตัต” หนังสือดังกล่าวมีส่วนทำให้ชื่อของชาคารอฟเป็นที่กล่าวขวัญกันอย่างกว้างขวางทั้งภายในและนอกประเทศ การจัดพิมพ์หนังสือของชาคารอฟจึงนับเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพในสหภาพโซเวียตและส่งผลให้ชาคารอฟต่อมากลายเป็นผู้นำปัญญาชนคนสำคัญในการต่อต้านระบอบสังคมนิยมในทศวรรษ 1970²⁴

ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันกับการตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือของชาคารอฟ มีการจัดทำนิตยสารพิมพ์ใต้ดินรายเดือนชื่อ Chronicle of Current Events ออกเผยแพร่ นิตยสารดังกล่าวเน้น

การเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มปัญญาชนที่ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับการจับกุมและกวดล้างของทางการ ในระยะเวลาอันสั้น Chronicle of Current Events ก็กลายเป็นแม่แบบของการจัดทำวารสารและนิตยสารใต้ดินในแนวเดียวกันอีกหลากหลายประเภท เป็นต้นว่า Jews in the USSR, Information Bulletin, The Ukrainian Bulletin, Chronicle of the Catholic Church in Lithuania, News of the Exodus และอื่น ๆ แม้ทางหน่วยตำรวจลับพยายามจะปราบปรามและกวดล้างครั้งแล้วครั้งเล่าแต่การจัดทำวารสารและนิตยสารใต้ดินต่าง ๆ ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องและเนื้อหาทางการเมืองของวารสารและนิตยสารก็ทวีความเข้มข้นมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่านิตยสารใต้ดินจำนวนไม่น้อยที่ถูกลักลอบนำออกนอกประเทศและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในโลกตะวันตกยังเป็นเสมือนหยดน้ำเล็ก ๆ ในมหาสมุทรเท่านั้น เพราะยังคงมีนิตยสารใต้ดินอื่น ๆ อีกมากฉบับที่ไม่เคยรับรู้หรือรู้จักกัน แต่ผลกระทบที่สำคัญประการหนึ่งของนิตยสารใต้ดินเหล่านี้คือปัญญาชนรัสเซียที่ลี้ภัยอยู่นอกประเทศต่างจัดทำนิตยสารในลักษณะเดียวกันของกลุ่มตนสะ-

²⁴ Mark Perakh, op.cit., footnote 1, pp. 256.

เบร์ริส เปาเตอร์แนค **และครอบครัว**: ผู้หญิงทางซ้ายคือ ภรรยาคนแรก
ส่วนทางขวาคือลูกสาว

ท่อนความคิดเห็นด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับระบอบสังคมนิยมและการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคในสังคมโซเวียต นิตยสารและวารสารที่จัดทำนอกประเทศเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็น Political Diary และ The Twentieth Century ซึ่งรอย โซเรส เมดเวเดฟ (Roy Zhores Medvedev) นักประวัติศาสตร์ที่เลื่องชื่อเป็นบรรณาธิการ หรือ Kontinent ของ อเล็กซานเดอร์ ซอลเจนิทซิน ต่างล้วนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกระแสการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเพื่อสิทธิเสรีภาพในสหภาพโซเวียต²⁵

การบุกเซโกลสโวะเกียของสหภาพโซเวียต

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 และกระแสการวิพากษ์ โจมตีของนานาชาติที่ติดตามมามีผลให้การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพภายในประเทศได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและมีบทบาทเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น²⁶ ในไซบีเรียภาคตะวันออกนักศึกษาและคนงานตามเมืองอุตสาหกรรมใหญ่ก่อตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกเสรีภาพและโจมตีนโยบายของรัฐบาล การเคลื่อนไหวดังกล่าวทำให้รัฐบาลเริ่มใช้มาตรการรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง และการกวาดล้างปัญญาชนและนิตยสารใต้ดินระลอกใหญ่ระหว่าง ค.ศ. 1968 - 1972 ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม

²⁵ Nicholas Bethell and Barry Rubin eds. Kontinent The Alternative Voice of Russia and Eastern Europe, 2 vols. (London : Coronet Books. 1977).

²⁶ Rudolf Taylor, Dissent in the USSR (New York : W.W. Norton & Co., 1971), p.230.

ตามเพื่อหลีกเลี่ยงกระแสการต่อต้านจากนอกประเทศทางการโซเวียตพยายามปิดข่าวการปราบปรามและใช้นโยบายเนรเทศผู้นำปัญญาชนออกนอกประเทศ ตลอดจนโน้มน้าวประชาชนให้ต่อต้านขบวนการเพื่อสิทธิเสรีภาพด้วยการสร้างข่าวบิดเบือนและให้ร้ายในรูปแบบต่าง ๆ²⁷

ในฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. 1970 ปัญญาชนคนสำคัญหลายคน เช่น อันเดร ซาคารอฟ และ วาเลรี ชาลิซ (Valery Chalidze) ได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน” (The Human Rights Committee) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์จะรณรงค์เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนในสหภาพโซเวียต²⁸ ในเวลาอันสั้นกลุ่มดังกล่าวก็มีบทบาทเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งภายในและนอกประเทศ การเกิดขึ้นของกลุ่มเพื่อสิทธิมนุษยชนยังส่งผลให้กลุ่มชาตินิยมซึ่งก่อตัวขึ้นตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ขยายตัวเป็นขบวนการและเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในทศวรรษ 1970²⁹ การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของปัญญาชนจึงมีสีสันเข้มข้นมากขึ้น และปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของโครงสร้าง

ทางการเมืองและสังคมภายในสหภาพโซเวียตเท่านั้น หากยังมีผลกระทบต่อปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษต่อมาอีกด้วย.

²⁷ Albert Szymanski. *Human Rights in the Soviet Union* (London : Zed Books Ltd., 1984), chapter 8.

²⁸ Harrison E. Salisbury. *Sakharov Speaks* (London : Fontana, 1975), p.44.

²⁹ Mark Perakh, op.cit., footnote 1, pp. 258 - 264.